

Dr Nina Drejerska
Wydział Nauk Ekonomicznych
Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**AUTOREFERAT
PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU
I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH**

NO referat

Spis treści

1. Imię i nazwisko.....	3
2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe.....	3
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	3
4. Osiągnięcie naukowe wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)	3
a) Tytuł osiągnięcia naukowego	3
b) Cel rozprawy, osiągnięte wyniki i wnioski	4
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo–badawczych, dydaktycznych i popularyzatorskich oraz współpracy międzynarodowej.....	15
5.1.Problematyka badawcza	15
5.2.Zestawienie dorobku w zakresie w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora	26
5.3.Zestawienie dorobku w zakresie osiągnięć dydaktycznych i popularyzatorskich oraz współpracy międzynarodowej	29

1. Imię i nazwisko

Nina Drejerska

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

2009 r. uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii, Wydział Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Tytuł rozprawy: *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania aktywności zawodowej ludności wiejskiej*; promotor: prof. dr hab. Janina Sawicka, recenzenci: prof. dr hab. Maria Alina Sikorska, prof. dr hab. Jan Hybel

2004 r. dyplom magistra ekonomii w zakresie ekonomiki i organizacji rolnictwa, Wydział Ekonomiczno-Rolniczy, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

2004 r. dyplom ukończenia Studium Przygotowania Pedagogicznego, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1.11.2009 r. do chwili obecnej jestem zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Polityki Europejskiej i Marketingu (wcześniej Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu), Wydział Nauk Ekonomicznych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

4. Osiągnięcie naukowe wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

a) Tytuł osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.), które uznaję za znaczący wkład w rozwój nauk ekonomicznych w dziedzinie: nauki ekonomiczne, dyscyplinie: ekonomia, wskazuję monografię pt. *Przemiany sektorowej struktury zatrudnienia ludności wiejskiej*, autor: Nina Drejerska, rok wydania 2018, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, ISBN 978-83-7583-796-4, 184 s. Recenzenci wydawniczy: dr hab. Barbara Gołębiowska prof. SGGW, dr hab. Magdalena Knapińska prof. UEP.

b) Cel rozprawy, osiągnięte wyniki i wnioski

Sytuacja mieszkańców obszarów wiejskich na rynku pracy była głównym obszarem moich badań od początku pracy naukowej. Źródłem inspiracji dla jego wyboru są studia literatury ekonomicznej, jak również procesy zachodzące w tym zakresie na obszarach wiejskich w Polsce.

Z racji dynamicznego charakteru przemian sektorowej struktury zatrudnienia ludności wiejskiej ważnym jej elementem były badania zmian na rynku pracy w czasie, w szczególności po okresie transformacji w Polsce. Konsekwencją takiego podejścia jest włączenie analiz strumieniowych (przepływów) zatrudnienia na rynku pracy, które w porównaniu z analizami zasobowymi, mają tę przewagę, że pozwalają na badania transformacji sektorowej struktury zatrudnienia ludności wiejskiej. W monografii skupiono się na badaniu mieszkańców wsi, a nie wiejskiego rynku pracy. Jest to o tyle ważne, że presja na rynek pracy wywierana przez mieszkańców wsi dotyczy również miast, zwłaszcza lokalnych ośrodków miejskich, a zlokalizowane tam miejsca pracy determinują sektorową strukturę zatrudnienia mieszkańców wsi. Ponadto w tej części badań, w której było to możliwe, zastosowano inne niż oparte na podziale administracyjnym metody definiowania obszarów wiejskich, np. klasyfikację obszarów według stopnia urbanizacji – *Degree of Urbanisation* (DEGURBA). Definiowanie wiejskości i miejskości danego terytorium jest bowiem ważnym wyzwaniem prowadzenia badań procesów społeczno-gospodarczych zachodzących na obszarach wiejskich.

Celem głównym badań była identyfikacja i ocena społeczno-ekonomicznych uwarunkowań przemian sektorowej struktury zatrudnienia ludności wiejskiej w Polsce. W ramach tak sformułowanego celu głównego wyodrębniono następujące **cele szczegółowe** dotyczące sytuacji mieszkańców obszarów wiejskich na rynku pracy:

1. Identyfikacja powiązań problematyki struktury zawodowej i struktury zatrudnienia z innymi fundamentalnymi kwestiami rozwoju wsi i rolnictwa.
2. Scharakteryzowanie wyróżników sytuacji mieszkańców wsi na rynku pracy.
3. Wskazanie czynników warunkujących podaż pracy przez jednostki (osoby) i gospodarstwa domowe.
4. Zbadanie przepływów zasobów pracy i przedstawienie transformacji struktury zatrudnienia.

5. Oszacowanie prawdopodobieństwa przepływów na rynku pracy w zależności od wybranych cech społeczno-demograficznych jednostek oraz charakterystyk wiejskich gospodarstw domowych.

Cele metodyczne pracy obejmowały: (1) opracowanie teoretycznego modelu przepływów mieszkańców obszarów wiejskich na rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem ich indywidualnych cech społeczno-ekonomicznych i charakterystyk gospodarstw domowych zidentyfikowanych w procesie badań własnych; (2) przegląd zastosowania i uporządkowanie definicji dezagrarnizacji oraz określenie możliwości stosowania tego pojęcia dla sektorowych zmian zatrudnienia w Polsce.

Do weryfikacji zostały przyjęte następujące **hipotezy badawcze**:

1. Sektor rolny, podlegając w Polsce procesom restrukturyzacji w zakresie zatrudnienia, nadal pozostaje zabezpieczeniem przed bezrobociem i biernością zawodową.
2. Istnieje istotna statystycznie zależność między wiekiem, płcią i poziomem wykształcenia a odpływem z pracy w rolnictwie i zatrudnieniem w innych sektorach.
3. Obecność użytkownika gospodarstwa rolnego w gospodarstwie domowym oraz większa powierzchnia użytków rolnych zwiększają prawdopodobieństwo przepływu mieszkańców obszarów wiejskich do rolnictwa indywidualnego z innych sektorów zatrudnienia.
4. Nietypowa forma zatrudnienia w postaci niepełnego wymiaru czasu pracy w dotychczasowym sektorze sprzyja odpływowi z tego sektora zatrudnienia.

Realizacja założonych celów wymagała zastosowania różnych źródeł informacji i metod badawczych. Wykorzystano zbiorcze dane statystyczne ze spisów powszechnych, Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Banku Światowego (*World Bank*) oraz jednostkowe dane nieidentyfikowalne – mikrodane z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) z lat 2010–2015. Indywidualne, nieważone, surowe dane kwartalne BAEL pozwoliły na utworzenie 19 zbiorów panelowych, które budowano łącząc dane o członkach gospodarstw domowych uczestniczących w BAEL w pierwszym i ostatnim kwartale obecności próby w badaniu. W rezultacie otrzymano zbiór danych o osobach indywidualnych w czasie t i po roku, czyli $t + 1$. W zakresie badań związanych z tematyką pracy dane jednostkowe BAEL były dotychczas wykorzystywane do badań przepływów pomiędzy zatrudnieniem, bezrobociem a biernością zawodową, rzadziej do badań przepływów międzysektorowych. Pozyskane dane zostały opracowane przy wykorzystaniu metod wnioskowania indukcyjnego, analizy tabelarycznej i graficznej oraz

analizy statystycznej obejmującej m.in. klasyczną metodę przesunięć udziałów czy wielomianową regresję logistyczną.

Punktem wyjścia do przeprowadzenia badań, których założenia przedstawiono w **rozdziale pierwszym** monografii, był przegląd literatury w zakresie przemian strukturalnych w badaniach ekonomicznych, w szczególności w zakresie sektorowej struktury zatrudnienia (**rozdział drugi**). Jest to ważny obszar badań i publikacji w dyscyplinie: ekonomia. W literaturze przedmiotu można odnaleźć teorie, których podstawą są właśnie przemiany struktur gospodarczych. Jako przykład warto przywołać m.in. stadialną teorię wzrostu gospodarczego Walta Whitmana Rostowa, według której wzrost zachodzi jako proces zmiany relacji pomiędzy różnymi sektorami gospodarki, które w kolejnych fazach dominowały w jej strukturze. Tak jak często jest to spotykane w innych ujęciach teoretycznych – dominujące zaangażowanie zasobów pracy w produkcję żywności ma miejsce w pierwszym stadium, w społeczeństwie tradycyjnym. W kolejnych stadiach następuje przesunięcie zasobów pracy do innych sektorów. Także inni badacze opisują odpływ zasobów pracy z rolnictwa do przemysłu i usług jako zjawisko występujące powszechnie w procesie rozwoju gospodarczego, wskazując jednocześnie na potrzebę badań m.in. nad mikroekonomicznymi podstawami transformacji z gospodarki opartej na rolnictwie do zdywersyfikowanej działalności, aspektami przestrzennymi takich decyzji oraz znaczeniem kapitału ludzkiego dla odpływu z rolnictwa. To przesunięcie zaangażowania zasobów pracy z dominującego w strukturze zatrudnienia rolnictwa do przemysłu lub innych sektorów, czyli dosłownie odejście od „ery agrarnej”, określane jest w literaturze jako dezagraryzacja. Należy przy tym zwrócić uwagę na zasadność stosowania tego pojęcia do badania zmian w strukturze polskiej gospodarki. Przegląd polskiego piśmiennictwa potwierdził jego wykorzystanie do opisu zmniejszania się udziału rolnictwa w strukturze zatrudnienia w Polsce, co było inspiracją do badań przesunięć zasobów pracy na obszarach wiejskich w kolejnych częściach monografii.

Ogólne usytuowanie przemian strukturalnych w badaniach ekonomicznych pozwoliło dalej na przejście do szczegółowych teoretycznych podstaw zmian strukturalnych na obszarach wiejskich (**rozdział trzeci**). W ujęciu dwusektorowym (teoria gospodarki dualnej Arthura Lewisa), w sektorze tradycyjnym (przede wszystkim rolnictwo) panuje ukryte bezrobocie, a więc produkcja rolnicza mogłaby zostać wytworzona również w sytuacji, kiedy część siły roboczej pozostawałaby bezczynna. Może ona więc opuścić sektor tradycyjny, przenieść się do nowoczesnego, ulokowanego w miastach. W ujęciu trójsektorowym (teoria trzech sektorów), w procesie rozwoju

gospodarczego kraje zaczynają od rozwoju sektora pierwszego, następnie, kiedy podstawowe potrzeby życiowe zostaną zaspokojone, zasoby czynników produkcji są angażowane do rzemiosła czy ogólnie sektora produkcji. Ostatecznie, wraz ze zwiększającym się dochodem, większą ilością czasu wolnego czy nasyceniem rynku produktów rzemieślniczych, zasoby są przekierowywane do sektora usług o wysokiej dochodowej elastyczności popytu. W pracy przedstawiono dyskusję prezentowaną w literaturze przedmiotu z tak sformułowanymi modelami, ale uznano również, że układ trójsektorowy jest właściwy do wykorzystania w badaniach transformacji struktury zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce. Rozdział 3. obejmował również wskazanie determinant zmian strukturalnych w rolnictwie i na obszarach wiejskich (rozwój technologii produkcji, determinanty cenowe, kapitał ludzki, wzrost gospodarczy, czynniki demograficzne, zatrudnienie pozarolnicze i polityka państwa) mających bezpośrednie przełożenie na sektorowe zmiany zatrudnienia. Większość wskazanych czynników jednoznacznie przyczynia się do zmniejszania udziału zatrudnienia rolniczego. Na utrzymywanie jego znaczenia mogą wpływać natomiast instrumenty polityki państwa wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, jak również zatrudnienie pozarolnicze¹. Należy podkreślić, że całość procesu odbywa się na tle uwarunkowań ukształtowanych historycznie, na które mogą składać się kwestie kulturowe, polityczne czy społeczne, ale też mających swój wymiar przestrzenny. Dokonany następnie przegląd teoretycznych podstaw wielofunkcyjności w rolnictwie i na obszarach wiejskich, jak również przestrzennych aspektów kształtowania sektorowej struktury zatrudnienia, wskazał na wiele powiązanych ze sobą czynników determinujących zmniejszającą się rolę rolnictwa jako sektora zatrudnienia. Skoncentrowano się w tej części monografii na czynnikach zewnętrznych wobec gospodarstw domowych (osób) zamieszkujących na wsi.

Główne uwarunkowania decyzji w zakresie zatrudnienia oddziałujące na poziomie gospodarstw domowych bądź indywidualnych mieszkańców obszarów wiejskich przedstawiono w **rozdziale czwartym**. Rozważania rozpoczęto od teorii kapitału ludzkiego, koncentrując się na jego znaczeniu dla prowadzenia działalności rolniczej, ale też odpływu z tego sektora. Można w niej poszukiwać wyjaśnień w zakresie indywidualnych inwestycji w podnoszenie kapitału ludzkiego czy pracowniczych

¹ Praca poza rolnictwem jednego z członków wspólnego gospodarstwa domowego pozwala na dywersyfikację sektorów zatrudnienia i źródeł utrzymania, co zmniejsza w konsekwencji ryzyko gospodarstwa domowego wynikające z zaangażowania tylko w jednym sektorze.

i alokacyjnych efektów jego oddziaływania na pracę w rolnictwie i poza nim. Następnie odwołano się do teorii migracji, ponieważ współczesne badania w tym zakresie odwołują się do ekonomicznych korzyści netto, głównie różnic w wynagrodzeniach, czyli mechanizmu wskazywanego przez ekonomię neoklasyczną jako warunkujący międzysektorowe przepływy na rynku pracy. Dalej zaprezentowano czynniki wypychające z zatrudnienia rolniczego oraz przeciwnie – przyciągające do pracy w rolnictwie.

Dokonany w rozdziałach drugim, trzecim i czwartym przegląd teorii i wyników badań innych autorów pozwolił na realizację pierwszego celu szczegółowego pracy, a także wskazał zakres dalszych analiz dla realizacji celów 2-4. Analizy te zawarto w rozdziałach piątym i szóstym, gdzie na podstawie danych statystyki publicznej scharakteryzowano sytuację mieszkańców obszarów wiejskich na rynku pracy (wskaźnik zatrudnienia, przemiany demograficzne wiejskich zasobów pracy, zmiany sektorowej struktury zatrudnienia od początku XIX wieku, zróżnicowanie przestrzenne rolnictwa jako sektora zaangażowania mieszkańców wsi, bezrobocie) oraz przedstawiono szczególne uwarunkowania podaży pracy ludności wiejskiej (związek gospodarstwa domowego z gospodarstwem rolnym, wydajność pracy i bezrobocie ukryte w rolnictwie, migracje wahałowe ludności wiejskiej). W rozdziale siódmym, na podstawie danych jednostkowych BAEL, oszacowano modele przepływów mieszkańców wsi pomiędzy pracą w rolnictwie, zatrudnieniem pozarolniczym, bezrobociem i biernością zawodową, co pozwoliło na realizację piątego szczegółowego celu pracy.

Przeprowadzony proces badawczy uwzględniający wnioski z przeglądu teoretycznych podstaw sektorowych przemian zatrudnienia na obszarach wiejskich (rozdziały 2–4), analiz danych statystycznych (rozdziały 5 i 6) oraz ekonometrycznych analiz modelowych (rozdział 7) pozwolił na kompleksowe ujęcie badanego zjawiska i przedstawienie propozycji modelu teoretycznego łączącego czynniki przekształceń strukturalnych rolnictwa i obszarów wiejskich z ich skutkami dla przepływów na rynku pracy. Skonstruowanie modelu zostało podporządkowane realizacji głównego celu pracy, jakim była identyfikacja i ocena społeczno-ekonomicznych uwarunkowań przemian sektorowej struktury zatrudnienia ludności wiejskiej w Polsce.

Zaproponowany model teoretyczny przepływów na rynku pracy ma zastosowanie, gdy dominującą formą gospodarowania jest rolnictwo rodzinne. W przypadku innego modelu rolnictwa grupa czynników związanych z gospodarstwem domowym nie byłaby na tyle istotna i zapewne powinna być zastąpiona innym zestawem uwarunkowań szczegółowych. Model jest wynikiem twórczego procesu badawczego przeprowadzonego

na potrzeby pracy, ale jednocześnie przyjęta w nim formuła ma za zadanie być inspiracją do dalszych badań w zakresie uwarunkowań przepływów mieszkańców obszarów wiejskich na rynku pracy. Stąd tak wyraźne rozróżnienie na czynniki opisujące:

- osoby indywidualne: wiek, płeć, stan zdrowia, poziom i kierunek wykształcenia, doświadczenie zawodowe, cechy wykonywanej pracy (m.in. atrakcyjność, intensywność), indywidualne cechy psychospołeczne (np. niezależność, skłonność do ryzyka);
- gospodarstwa domowe: związek gospodarstwa domowego z gospodarstwem rolnym (w tym: charakterystyki gospodarstwa rolnego, tj. powierzchnia UR, powiązanie z rynkiem, wielofunkcyjność oraz stałe vs. sezonowe zaangażowanie pracy), wysokość i struktura dochodów, skład gospodarstwa domowego i cechy opisujące jego członków, praca zawodowa vs. zaangażowanie w obowiązki rodzinne);
- uwarunkowania lokalne/regionalne: przestrzenne (m.in. procesy aglomeracji, (kontr)urbanizacja, gentryfikacja), sytuacja na rynku pracy (bezrobocie, dostępność pozarolniczych miejsc pracy), różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich (wielofunkcyjność), infrastruktura społeczna, techniczna;
- makro-uwarunkowania: postęp techniczny i technologiczny, determinanty cenowe, polityka państwa i uwarunkowania prawne, zmiany społeczno-kulturowe, zmiany demograficzne, wzrost gospodarczy, wyróżniki rolnictwa jako sektora (uwarunkowania naturalne, rolnictwo jako źródło żywności, pozażywnościowe funkcje rolnictwa).

Takie pogrupowanie determinant przepływów na rynku pracy wskazuje, kto może być podmiotem, a jakie cechy i uwarunkowania mogą być przedmiotem kolejnych badań w tym zakresie. Przyporządkowanie poszczególnych składowych modelu do czynników indywidualnych, związanych z gospodarstwem domowym, lokalnych/regionalnych czy makro-uwarunkowań nie jest rozłączne. Przykładowo (1) suma umiejętności czy doświadczenia zawodowego osób indywidualnych kształtuje kapitał ludzki społeczności lokalnych, regionu czy całego kraju; (2) kształtowanie pozażywnościowych funkcji rolnictwa, np. produkcja energii, może przyczyniać się do kreacji miejsc pracy (lokalnie/regionalnie), ale wymagających już innych kwalifikacji niż praca w rolnictwie; (3) polityka czy zmiany społeczno-kulturowe mają znaczenie nie tylko na poziomie kraju, ale też regionu czy społeczności lokalnej. Również wewnątrz zdefiniowanych grup zidentyfikowane czynniki są współzależne, jak np. zmiany demograficzne i zmiany

społeczno-kulturowe. Ponadto niemal każda ze wskazanych charakterystyk może być uszczegóławiana w bardziej dogłębnych badaniach.

Kończącą kwestią istotną w kontekście zaproponowanego modelu jest podkreślenie znaczenia prowadzenia badań z uwzględnieniem warunków historycznych kształtujących poszczególne grupy uwarunkowań przepływów na rynku pracy. Teoria regulacji, ale także analizy przedstawione w monografii w ujęciu dynamicznym potwierdzają, że nie tylko bieżące, ale i przeszłe warunki w zakresie zidentyfikowanych czynników wpływają na badane struktury.

Przeprowadzone badania dają podstawę do sformułowania wniosków o charakterze poznawczym, metodycznym i aplikacyjnym. Wyniki przeprowadzonego procesu badawczego uzasadniają twierdzenie o zmianach zachodzących na rynku pracy w relacji miasto-wieś. W analizowanym okresie wskaźnik zatrudnienia na obszarach miejskich (wydzielonych zarówno według kryterium administracyjnego, jak i typologii podregionów miejskich, pośrednich i wiejskich) przewyższył wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich. Obecnie to miasta i ich obszary funkcjonalne są lokomotywami wzrostu gospodarczego, kreując miejsca pracy w sytuacji zmniejszającego się zatrudnienia w rolnictwie. Podobne trendy, zmieniające postrzeganie rynku pracy w układzie miasto-wieś, występują w zakresie stopy bezrobocia. W roku 1999 była ona na obszarach wiejskich zbliżona do wartości identyfikowanych w miastach (wyższa na wsi o 1,1 punkty procentowe - p.p.), a w 2016 r. największa na obszarach wiejskich (większa o 2,9 p.p. w porównaniu z obszarami miejskimi).

Ważną częścią badań były analizy związane z procesami demograficznymi zachodzącymi na obszarach wiejskich. Zmniejszająca się liczba ludności w mobilnym wieku produkcyjnym jest kluczowym czynnikiem demograficznym kształtującym podaż pracy na obszarach wiejskich. Postępujące starzenie się zasobów pracy, wchodzenie w wiek niemobilny, szczególnie na obszarach, gdzie nie ma alternatywy do pracy w rolnictwie, może być czynnikiem utrzymującym znaczny udział zatrudnienia w rolnictwie w sektorowej strukturze zatrudnienia. Ponadto, biorąc pod uwagę wnioski o większym prawdopodobieństwie napływu do rolnictwa osób związanych z nim przez członków wspólnego gospodarstwa domowego, to zmniejszająca się liczba rolników prowadzi również do kurczącej się grupy młodych osób potencjalnie wkraczających zawodowo do tego sektora.

Wychodząc tradycyjnie od rolnictwa jako ważnego sektora gospodarki wiejskiej można wskazać na niską wydajność pracy i bezrobocie ukryte jako problemy w zakresie

zatrudnienia identyfikowane od lat i nadal aktualne w Polsce. Niska wartość początkowa i relatywnie niewielkie przyrosty wydajności pracy utrwalają lukę wydajnościową pomiędzy rolnictwem polskim a unijnym. Należy jednak wyraźnie podkreślić zidentyfikowane w pracy malejące znaczenie polskiego rolnictwa jako sektora zatrudnienia oraz to, że podlega ono procesom restrukturyzacji w tym zakresie. Świadczy o tym zmniejszające się zatrudnienie w tym sektorze nawet w okresach niekorzystnej sytuacji na rynku pracy (np. przy rosnącej stopie bezrobocia). Bezrobocie, trudna sytuacja na rynku pracy i małe prawdopodobieństwo znalezienia pracy w innych sektorach są wskazywane w teorii jako czynniki ograniczające dywersyfikację zatrudnienia na obszarach wiejskich. Jednocześnie wyniki oszacowanych modeli przepływu z rolnictwa do bierności zawodowej czy z sektorów pozarolniczych do bezrobocia potwierdzają, że rolnictwo nadal pełni funkcję zabezpieczającą właśnie od bezrobocia czy wyjścia z rynku pracy (dezaktywizacji zawodowej). Na przykład w modelu przepływu z rolnictwa do bierności przy pozostaniu w rolnictwie jako kategorii referencyjnej prawdopodobieństwo odejścia do bierności było mniejsze od około 3,0 do 3,8-krotnie wśród osób zamieszkujących z użytkownikiem gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha w porównaniu z gospodarstwami domowymi nieużytkującymi ziemi rolnej. Rolnictwo jest więc nadal sektorem absorbującym nadwyżki zasobów pracy w sytuacji przekształceń strukturalnych. Wnioski te pozwalają na pozytywne zweryfikowanie **pierwszej hipotezy** badawczej o restrukturyzacji w rolnictwie w zakresie zatrudnienia przy jednoczesnym spełnianiu przez ten sektor funkcji zabezpieczającej przed bezrobociem i biernością zawodową.

Wyniki oszacowanych modeli przepływów na rynku pracy pozwalają na sformułowanie wielu szczegółowych wniosków na temat związków pomiędzy indywidualnymi cechami społeczno-demograficznymi mieszkańców wsi a przepływami pomiędzy sektorami czy odpływem do bezrobocia i bierności zawodowej. W obydwu modelach (odpływu z rolnictwa i odpływu z innych sektorów) zidentyfikowano płeć jako zmienną statystycznie istotną, np. w przypadku kobiet mniejsze niż dla mężczyzn było prawdopodobieństwo przepływu z rolnictwa od innych sektorów zatrudnienia, ale większe z rolnictwa do bierności zawodowej. Również zarówno w modelu odpływu z rolnictwa, jak i odpływu z innych sektorów, wiek był zmienną istotną statystycznie, np. prawdopodobieństwo przepływu z rolnictwa do innych sektorów maleje wraz z wiekiem. Wykształcenie zostało zidentyfikowane jako statystycznie istotne we wszystkich rozważanych wariantach przepływów na rynku pracy, np. wykształcenie wyższe aż 6-krotnie zwiększało prawdopodobieństwo odpływu z rolnictwa

indywidualnego do innych sektorów. Wyniki te uzasadniają pozytywne zweryfikowanie **hipotezy drugiej**.

Literatura przedmiotu wskazuje na zasadność badania nie tylko cech indywidualnych, ale też charakterystyk całego gospodarstwa domowego jako uwarunkowań sytuacji na rynku pracy. Z pewnością konieczne jest prowadzenie dalszych badań w tym zakresie, chociażby ze względu na ograniczoną dostępność danych opisujących jednocześnie osoby indywidualne oraz ich pracę w zestawieniu z charakterystykami całych gospodarstw domowych. Wyniki oszacowanego modelu przepływu z innych sektorów do rolnictwa wskazują na istotność zamieszkiwania w gospodarstwie domowym, w którym użytkowane jest gospodarstwo rolne; co więcej – im ono jest większe, tym większe jest prawdopodobieństwo napływu do pracy w rolnictwie indywidualnym z innych sektorów zatrudnienia. Wyniki te pozwalają na przyjęcie jako uzasadnionej **trzeciej hipotezy**. Należy w tym miejscu zwrócić również uwagę na konieczność głębszych badań nad zasobami pracy napływającymi do rolnictwa. Jak potwierdzono w pracy, są to po części osoby związane rodzinnie z tym sektorem – w modelu przepływu z innych sektorów do rolnictwa praca dodatkowa zwiększała prawdopodobieństwo przepływu do rolnictwa blisko 4-krotnie; w 56% praca dodatkowa była zaangażowaniem w indywidualne gospodarstwo rolne; były to również osoby w 78% pochodzące z gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. Brak jest jednak wyczerpujących badań nad scenariuszami napływu pojedynczych osób czy całych gospodarstw domowych do zatrudnienia w rolnictwie w sytuacji, gdy wcześniej nie byli z nim związani. Luka ta wyznacza więc niewątpliwie potrzebę prowadzenia przyszłych badań na ten temat.

Wyniki modelu opracowanego dla odpływu z rolnictwa do innych sektorów wskazują, że jest on bardziej prawdopodobny wśród osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy, natomiast mniej prawdopodobny dla bardziej zaangażowanych w prace rolne (pracujących 50 godzin i więcej tygodniowo). Niepełny wymiar czasu pracy zwiększa prawdopodobieństwo odpływu również z innych sektorów do zatrudnienia w rolnictwie. Można więc wnioskować, że, niezależnie od sektora, zatrudnienie w niepełnym wymiarze (nietyпова forma zatrudnienia) sprzyja przepływowi międzysektorowym. Na podstawie tych wyników można uznać, że pozytywnie została zweryfikowana **hipoteza czwarta**.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz wyników badań w zakresie sektorowej struktury zatrudnienia stwierdzono, że nie jest wskazany stosowanie terminu

dezagraryzacja do opisu obecnych procesów zachodzących w gospodarce Polski czy obszarów wiejskich w układzie zagregowanym. Na poziomie całego kraju dezagraryzacja, rozumiana jako odchodzenie od dominującej roli rolnictwa w strukturze zatrudnienia następowała bowiem do lat 70. XX wieku, kiedy to sektorową strukturę zatrudnienia można było odnieść bezpośrednio do fazy startu zdefiniowanej w modelu J. Fourastié². Wtedy zachodził proces transformacji z przesunięciem zaangażowania zasobów pracy z dominującego w strukturze zatrudnienia rolnictwa do innych sektorów. Obecnie, nawet w przypadku badań sektorowej struktury zatrudnienia z wykorzystaniem podziału na podregiony wiejskie, pośrednie i miejskie, odnotowano największy udział sektora usług we wszystkich typach regionów (w ujęciu zagregowanym dla Polski). Aczkolwiek przyjmując odpowiednio długi okres badania, można zidentyfikować pojedyncze podregiony, gdzie faktycznie nastąpiła dezagraryzacja struktury zatrudnienia. Zastosowanie terminu „dezagraryzacja” wydaje się być uzasadnione do badań i opisu sytuacji w Polsce po okresie transformacji dla ściśle zdefiniowanych obszarów badań, gdzie w skali lokalnej rolnictwo może stanowić nadal najbardziej znaczący sektor zatrudnienia. Reasumując, można uznać za zasadne stosowanie pojęcia „dezagraryzacja” ze szczegółowym zdefiniowaniem czasowego, przestrzennego i przedmiotowego zakresu badań.

Wyniki przeprowadzonego procesu badawczego wskazują istotność i aktualność podjętej tematyki. Pozwalają one usytuować przekształcenia sektorowej struktury zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich na szerszym tle przemian strukturalnych w gospodarce. Mogą być także źródłem inspiracji dla projektowania rozwiązań wspomagających procesy restrukturyzacji rolnictwa i obszarów wiejskich, np. w zakresie zwiększania możliwości dywersyfikacji zatrudnienia ludności wiejskiej.

Przedstawione wyniki badań uznaję za oryginalny wkład do badań nad przemianami sektorowej struktury zatrudnienia ludności wiejskiej, w szczególności w zakresie analiz strumieniowych pozwalających na badania przepływów międzysektorowych z i do rolnictwa. O ile bowiem aktywność zawodowa czy bezrobocie

² Bazując na trójsektorowej strukturze gospodarki Jean Fourastié zaproponował wyodrębnienie trzech podstawowych faz rozwoju gospodarki, wskazując strukturę zatrudnienia jako podstawowy ich wyznacznik. Pierwsza z nich, faza startu, charakteryzuje się najwyższym udziałem zatrudnienia w rolnictwie. Wraz jednak z rozwojem i przechodzeniem do fazy ekspansji, udział ten znacząco maleje na rzecz wzrostu zatrudnienia w przemyśle – na tym etapie największy odsetek zatrudnionych pracuje właśnie w tym sektorze. Faza dopełnienia charakteryzuje się dalszym spadkiem zatrudnienia w rolnictwie, choć już nie tak gwałtownym, jak również relatywnym zmniejszeniem zatrudnienia w przemyśle na rzecz dużego wzrostu odsetka zasobów pracy zaangażowanych w sektorze usług.

ludności wiejskiej są często badane, to analizy strumieniowe są stosowane rzadziej, a jeszcze rzadziej dla analizy przepływów międzysektorowych. Ponadto rozważania zawarte w monografii mogą stanowić wkład w wypełnienie luki badawczej przez:

1. usytuowanie przekształceń sektorowej struktury zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich na szerszym tle przemian strukturalnych w gospodarce, które są ważnym i aktualnym obszarem zainteresowań w naukach ekonomicznych;
2. usystematyzowanie warstwy teoretycznej badanego zjawiska w odniesieniu do przemian strukturalnych, wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich oraz przestrzennych uwarunkowań przemian na obszarach wiejskich;
3. wskazanie mikroekonomicznych podstaw transformacji z gospodarki opartej na rolnictwie do zdywersyfikowanej działalności na obszarach wiejskich z uwzględnieniem podejścia interdyscyplinarnego czerpiącego m.in. z teorii i badań socjologicznych, geograficznych, historycznych;
4. identyfikację i ocenę uwarunkowań przepływów na rynku pracy uwzględniających charakterystyki osób indywidualnych oraz cechy gospodarstw domowych;
5. zaproponowanie teoretycznego modelu przepływów mieszkańców wsi na rynku pracy w warunkach dominacji rodzinnych gospodarstw w sektorze rolnictwa. Jego sformułowanie było możliwe na podstawie wyników modeli ekonometrycznych oraz wniosków z przeglądu teoretycznych podstaw przemian strukturalnych w zakresie zatrudnienia. Przedstawiony model jest inspiracją dla dalszych badań w zakresie przepływów na rynku pracy z wyraźnym wskazaniem co/kto może być podmiotem, a jakie cechy i uwarunkowania mogą być przedmiotem kolejnych badań;
6. dokonanie przeglądu zastosowań terminu dezagraryzacja dla badania przemian zatrudnienia w Polsce i innych krajach oraz określenie możliwości jego zastosowania w badaniach. Wykorzystanie tego terminu dla opisywania odejścia od dominującej roli rolnictwa jako sektora zatrudnienia jest uzasadnione w przypadku szczegółowego definiowania czasowego, przestrzennego i przedmiotowego zakresu badań.

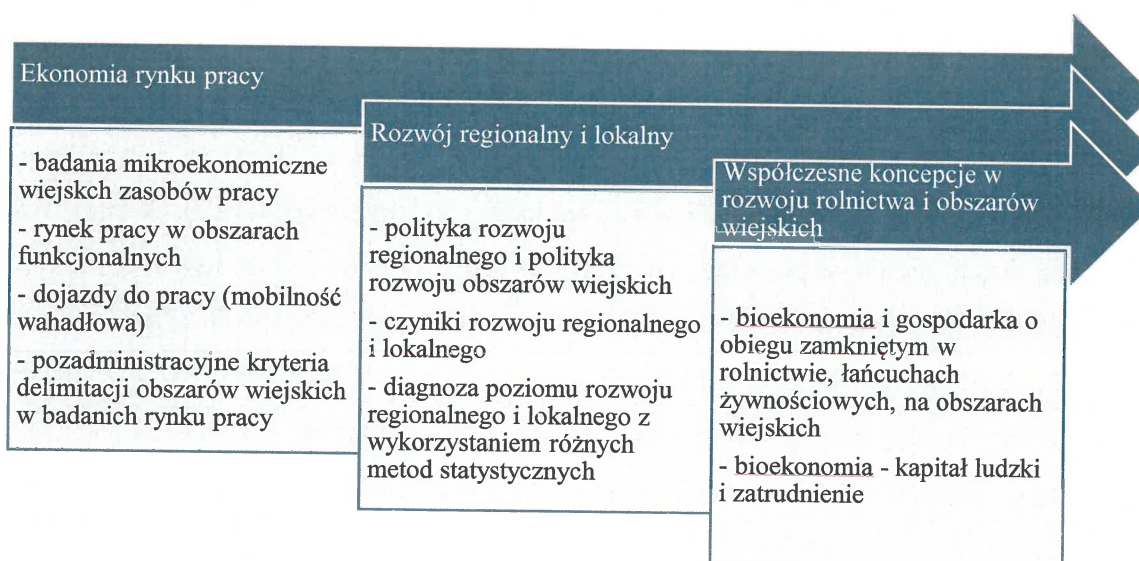
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo–badawczych, dydaktycznych i popularyzatorskich oraz współpracy międzynarodowej

5.1. Problematyka badawcza

Moje zainteresowania naukowe po uzyskaniu stopnia doktora koncentrowały się na trzech głównych obszarach badawczych. Są to:

1. Ekonomia rynku pracy.
2. Rozwój regionalny i lokalny.
3. Współczesne koncepcje w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Obszary te łączą się ze sobą, a ich chronologiczny rozwój w prowadzonych przeze mnie badaniach oraz najważniejsze składowe zostały zaprezentowane na rysunku 1.

Rysunek 1. Obszary badawcze

Źródło: opracowanie własne.

W odniesieniu do **pierwszego obszaru badawczego**, zagadnienia z zakresu **ekonomii rynku pracy** obecne w moich pracach były w początkowym okresie bezpośrednim wynikiem badań prowadzonych dla potrzeb pracy doktorskiej pt. *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania aktywności zawodowej ludności wiejskiej*, obronionej w 2009 r. W pracach tych zaprezentowałam wyniki badań nad aktywnością ekonomiczną ludności wiejskiej (*Aktywność ekonomiczna mieszkańców wsi - ujęcie modelowe na podstawie badań własnych* – pozycja w Załączniku 3: B.1.32), zatrudnieniem i bezrobociem (*Bezrobocie mieszkańców wsi - ujęcie modelowe na podstawie badań własnych* B.1.34, *Bezrobotni mieszkańcy wsi a wsparcie instytucji rynku pracy* B.3.15)

m.in. przez pryzmat teorii kapitału ludzkiego (*Education as a determinant of the economic activity of rural inhabitants on the Polish labour market* B.1.25; *Znaczenie poziomu i kierunku wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich dla rozwoju regionu* B.1.26). Odwoływałam się również do teorii „swoich” i „obcych” (*Uwarunkowania aktywności zawodowej ludności wiejskiej z perspektywy teorii „swoich” i „obcych”* B.1.29) czy teorii poszukiwań na rynku pracy (*Selected theoretical frameworks for studies on situation of rural inhabitants on labour market* B.1.17).

W kolejnych pracach publikowałam wyniki badań mikroekonomicznych nad wiejskimi zasobami pracy. W wyniku zrealizowanych badań rozpoznano bardzo rzadkie zatrudnianie w badanych gospodarstwach rolnych dodatkowych osób do pracy stałej czy często podkreślane podjęcie pracy poza własnym gospodarstwem indywidualnym jako planowane główne źródło utrzymania (*Zasoby i wyniki produkcyjne gospodarstw indywidualnych oraz zamierzenia na przyszłość ich właścicieli* B.1.31). Badając zasoby pracy w gospodarstwach sadowniczych regionu Grójca i Warki zidentyfikowano problemy metodyczne, np. deklarowanie związku z produkcją sadowniczą członków gospodarstw domowych, którzy nie przepracowali w niej ani jednej godziny w ciągu roku. W badanych gospodarstwach, tak jak w przypadku poprzedniej grupy o różnych kierunkach produkcji, rzadko zatrudniano pracowników na stałe, ale często do prac sezonowych (*Zasoby pracy w badanych gospodarstwach sadowniczych regionu Grójca i Warki* B.2.5). Właściciele gospodarstw sadowniczych relatywnie często wykorzystywali środki pochodzące z funduszy europejskich dla realizacji planów zwiększenia powierzchni gospodarstwa czy dokonania nowych nasadzeń (*Charakterystyka instrumentów wsparcia gospodarstw sadowniczych w latach 2004-2013 ze szczególnym uwzględnieniem powiatu grójeckiego i badanej populacji* B.2.6), a więc wiązali swoją przyszłość z kontynuacją prowadzonej działalności. Uczestniczyłam również w projektowaniu fragmentu badań dotyczącego sytuacji na rynku pracy członków wiejskich gospodarstw domowych w województwie mazowieckim (*Metodyka badań empirycznych* B.2.3), a mój wkład obejmował udział w wyznaczeniu gmin objętych badaniem jak również przygotowanie części pytań w kwestionariuszu wywiadu.

Ważną częścią mojej działalności naukowej w zakresie ekonomii rynku pracy była realizacja kierowanego przeze mnie projektu NCN N N114 145240 pt. *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich województwa mazowieckiego stanowiących strefę podmiejską i zewnętrzną Warszawy*, podsumowana monografią pt. *Strefa podmiejska Warszawy. Wybrane zagadnienia* (B.2.2). Jako kierownik projektu

koordynowałam całość badań, które wykraczały poza kwestie rynku pracy, natomiast szczególnie byłam zaangażowana w (1) określenie potencjału demograficzno-społecznego i gospodarczego badanych gmin, w szczególności pod kątem poziomu kapitału ludzkiego; (2) badanie specyfiki sytuacji rynku pracy mieszkańców strefy podmiejskiej Warszawy, szczególnie w sferze dojazdów do pracy; (3) określenie skali bierności zawodowej, bezrobocia i zatrudnienia grupy objętej badaniem, (4) rozpoznanie uwarunkowań i przyczyn bierności zawodowej i bezrobocia, m.in. przez uzyskanie informacji o poprzednich miejscach pracy osób niepracujących w czasie badania. Znaczna część przeprowadzonego badania pierwotnego w gospodarstwach domowych strefy podmiejskiej Warszawy dotyczyła powiązań funkcjonalnych pomiędzy stolicą a otaczającym ją obszarem w wymiarze rynku pracy. Sytuacja badanej populacji mieszkańców była stosunkowo dobra (wysokie wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia). Bliskość rozwiniętego rynku pracy, jakim jest stolica, jak również jej bezpośrednie otoczenie sprzyjały aktywności zawodowej mieszkańców strefy podmiejskiej. Strefa podmiejska nie była jednak obszarem wolnym od problemów spotykanych gdzie indziej, takich jak niestabilność zatrudnienia, szczególnie wśród osób młodych, też dobrze wykształconych oraz istnienie szarej strefy – zatrudnianie pracowników bez formalnej umowy. Wyniki otrzymane za pomocą klasycznej analizy korespondencji pozwoliły na odniesienie się do teorii kapitału kreatywnego, zidentyfikowano bowiem zależności pomiędzy wykształceniem wyższym a dużą i pełną samodzielnością pracy, wykształceniem średnim a średnim poziomem samodzielności oraz wykształceniem zasadniczym zawodowym i niskim poziomem samodzielności wykonywanej pracy. Ponadto przeprowadzona analiza pozwoliła wyodrębnić grupę przedsiębiorców, charakteryzujących swoją pracę jako w pełni samodzielną i kreatywną, przy czym wskazywali oni najczęściej własny pomysł jako początek aktywności zawodowej wykonywanej w trakcie badania. Przeprowadzona kolejna analiza korespondencji pozwoliła na wyodrębnienie grupy „młodych migrantów” z wyższym wykształceniem, którzy przeprowadzili się niedawno do badanego obszaru. Ich dochód przekraczał 2000 zł netto miesięcznie na osobę w rodzinie. Dominowali w tej grupie ludzie młodzi – 51% z nich nie przekroczyło 36. roku życia. Blisko 90% badanych w tej grupie to pracownicy najemni dojeżdżający codziennie do pracy do Warszawy, przy czym ich średni czas dojazdu wynosił godzinę. Wyodrębniona została też grupa przedsiębiorców, którzy pracowali w miejscu zamieszkania – były to głównie osoby od 36 do 55 lat (71% respondentów w tym wieku). Ponadto były to osoby mieszkające

w danym miejscu od urodzenia bądź ludność napływowa, ale o znacznie dłuższym czasie zamieszkania niż „młodzi migranci”.

Częściowe wyniki badań prowadzonych w ramach projektu zostały opublikowane w następujących pracach nt. szczegółowych uwarunkowań sytuacji mieszkańców strefy podmiejskiej na rynku pracy: *Nieparametryczny model regresji jako narzędzie analizy struktury wybranych cech mieszkańców strefy podmiejskiej Warszawy oraz ich miejsc pracy* (B.3.5), *Zastosowanie analizy korespondencji do badania sytuacji mieszkańców sfery podmiejskiej Warszawy na rynku pracy* (B.1.11). Jednym z ważnych wątków badawczych były dojazdy do pracy (mobilność wahadłowa) realizowane z obszarów wiejskich do miasta (*Źródła utrzymania i lokalizacja miejsc pracy mieszkańców strefy podmiejskiej Warszawy* B.1.14, *Dojazdy do pracy mieszkańców strefy podmiejskiej Warszawy na tle inwestycji w infrastrukturę transportową* B.1.13, *Commuting in the Warsaw suburban area from a spatial perspective - an example of empirical research* B.1.12). Najczęściej możliwości atrakcyjnego zatrudnienia są kreowane w miastach, stąd tematyka ta jest podejmowana głównie w badaniach nad przestrzenią miejską bądź traktujących miasto jako centrum rynku pracy. Natomiast wyniki moich prac wypełniają lukę w zakresie badań nad obszarami, których mieszkańcy wyjeżdżają do pracy zlokalizowanej w innych miastach czy wsiach. Udowodniłam m.in. większy zasięg dojazdów do pracy w grupie osób z wykształceniem wyższym w porównaniu z pozostałymi uczestnikami badania. Zidentyfikowano również większą skalę dojazdów do pracy do miasta centralnego wśród mężczyzn w porównaniu z kobietami. Najbardziej popularnym środkiem transportu był własny samochód, ale wraz z oddalaniem się od Warszawy zwiększał się udział dojeżdżających do pracy koleją. Jako ważną lokalizację miejsc pracy w badanej grupie zidentyfikowano również gminy bezpośrednio sąsiadujące ze stolicą oraz miasta w okolicach Warszawy.

Różnym kwestiom związanym z rynkiem pracy zostały również poświęcone opracowania naukowe przygotowane na podstawie danych statystycznych, takie jak: *Obszary przeważająco wiejskie w Polsce - perspektywa rynku pracy* (B.3.10), *Spatial patterns on the labour market on rural areas in Poland* (B.3.6), *Changes in employment in the primary sector across predominantly rural Polish subregions* (B.3.1), *Unemployment in Polish regions from the perspective of spatial autocorrelation* (B.1.5), *Sectoral employment diversification in rural areas across Polish subregions* (B.1.1). Wspólnym mianownikiem i ważnym elementem badań, których wyniki przedstawiono w tych publikacjach, było podejście terytorialne wydzielające obszary wiejskie na podstawie

kryteriów innych niż administracyjne. W przypadku badań podregionów była to klasyfikacja podregionów wg nowej metody Eurostatu dzieląca podregiony (NUTS 3) na przeważająco miejskie, pośrednie i przeważająco wiejskie. W badaniach gmin (*Are Polish rural areas destinations for commuting?* B.3.4) zastosowano natomiast klasyfikację według stopnia urbanizacji DEGURBA.

Łączna liczba moich prac naukowych z zakresu ekonomii rynku pracy wynosi 23, z za najważniejsze uważam następujące (załączone do autoreferatu):

- Drejerska N., 2018: *Changes in employment in the primary sector across predominantly rural Polish subregions*. Proceedings of the 2018 International Conference “Economic Science for Rural Development” No 48, Jelgava, LLU ESAF, 9-11 May 2018, s. 70-76.
- Drejerska N., 2016: *Are Polish rural areas destinations for commuting?* Proceedings of the 2016 International Conference “Economic Science for Rural Development” No 41, Jelgava, LLU ESAF, 21-22 April 2016, s. 53-60.
- Drejerska N., Chrzanowska M., Pomianek I., 2014: *Strefa podmiejska Warszawy. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa, 163 ss.
- Drejerska N., Chrzanowska M., 2014: *Commuting in the Warsaw suburban area from a spatial perspective - an example of empirical research*. Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica, Vol. 6, nr 309, s. 87-96.

Drugi obszar badawczy, rozwijany przez ze mnie dotychczas, to zagadnienia **rozwoju regionalnego i lokalnego**, ze szczególnym odniesieniem do rozwoju obszarów wiejskich. Pierwsza grupa publikacji w tym zakresie dotyczyła programowania i realizowania polityki. Odnosiłam się w nich np. do nowego paradygmatu polityki rozwoju obszarów wiejskich (*Polish regional policy from the perspective of the new paradigm of regional policy* B.1.22, *Rural areas in the polish regional policy till 2020* B.1.23, *Rural and regional policies for rural development - a strategic approach in Polish conditions* B.3.12), zakładającego m.in. angażowanie maksymalnie szerokiego grona interesariuszy do jej stanowienia. W zakresie polityki regionalnej miało to swoje odzwierciedlenie w jednej z zasad tzw. *good governance* (dobrego rządzenia) polegającej na partycypacji – szerokim współuczestniczeniu na wszystkich etapach prowadzenia polityki, od przygotowania koncepcji po jej realizację (*Good governance w polskiej polityce regionalnej* B.1.24). W publikacji tej zaprezentowałam przykłady dobrych praktyk

w zakresie realizacji zasady *good governance* na etapie programowania polskiej polityki regionalnej na podstawie przebiegu prac nad przygotowaniem oraz w oparciu o zapisy Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. W innych publikacjach podejmowałam kwestie:

- różnic pomiędzy modelami rozwoju regionalnego: wyrównawczym a opartym na konkurencyjności (polaryzacyjno-dyfuzyjnym) (*Krajowa polityka rozwoju regionalnego a programowanie rozwoju regionów* B.1.17, *Dochody i wydatki publiczne jako elementy polityki rozwoju regionalnego w Polsce* B.1.28),
- monitorowania realizacji dokumentów strategicznych (*Włączenie społeczne w strategii Europa 2020* B.2.4),
- finansowania polityki rozwoju (*Rural areas development - the financial perspective in Poland* B.3.14, *Financial implementation of the European Union support on the local level in Poland - selected examples* B.3.13).

W publikacjach prezentujących wyniki badań na poziomie lokalnym i regionalnym podkreślałam, że zaangażowanie regionalnych władz samorządowych w politykę rozwoju obszarów wiejskich jest zgodne z zasadą subsydiarności oraz paradygmatem polityki rozwoju obszarów wiejskich opartym na angażowaniu wszystkich zainteresowanych podmiotów (*Local self-governments as actors in local development - a perspective of inhabitants of the Warsaw suburban area* B.3.9, *Wsparcie rozwoju obszarów wiejskich województwa mazowieckiego przez samorząd regionalny* B.3.7, *Doświadczenia samorządów w pozyskiwaniu środków z funduszy unijnych na rozwój obszarów wiejskich* B.1.33). Jednocześnie wykorzystanie środków unijnych dla prowadzenia polityki rozwoju na poziomie lokalnym jest często czynnikiem warunkującym, czy dana inwestycja lub wydarzenie będą w ogóle realizowane (*The effects of using structural funds at the local level - the results of qualitative research among project beneficiaries* B.2.1, *The main environmental effects of operational programme infrastructure and environment 2007-2013* B.1.8).

W najnowszych teoriach rozwoju regionalnego zwraca się uwagę na elementy związane z gospodarką opartą na wiedzy oraz rozwojem endogenicznym. W koncepcjach tych kładzie się nacisk na specyficzne, często pozaekonomiczne czynniki o charakterze jakościowym, tworzące potencjał endogeniczny regionu. W obu nurtach istotny jest kapitał ludzki, ponieważ warunkuje rozwój gospodarki opartej na wiedzy oraz stanowi potencjał wewnętrzny danego obszaru wpływający na procesy rozwojowe tam zachodzące (rozwój

endogeniczny). Tematykę tę podejmowałam w następujących opracowaniach: *Human capital vs. creative capital – a role for regional development* (B.1.18), *Looking for further determinants of regional development* (B.1.19), *Rural areas in smart specializations of Polish regions* (B.1.16). W pierwszej z przywołanych publikacji potwierdziłam pozytywną statystyczną zależność między udziałem zatrudnionych w zawodach kreatywnych a poziomem PKB w polskich regionach. Analogiczne wnioski osiągnęłam w drugiej z przytoczonych publikacji badając regiony Unii Europejskiej, a odwołując się do kulturowego wymiaru zawodów kreatywnych potwierdziłam pozytywną statystyczną zależność pomiędzy udziałem zatrudnionych w zawodach kreatywnych związanych z kulturą a wskaźnikiem eksportu produktów wysokiej technologii w krajach UE.

W grupie czynników identyfikowanych w teorii jako determinanty wzrostu i rozwoju regionalnego i lokalnego odnosiłam się również do infrastruktury, głównie transportowej (*Znaczenie infrastruktury transportowej dla rozwoju regionów w krajach OECD* B.1.30, *Transport w debacie o przyszłości europejskiej polityki spójności* B.1.21, *Infrastruktura transportowa w polskich politykach: regionalnej i przestrzennej* B.1.20). Podkreślałam, że konieczne jest współistnienie odpowiedniego poziomu kapitału ludzkiego i innowacyjności wraz z infrastrukturą transportową, aby czynniki te łącznie mogły decydować o potencjale rozwojowym danego regionu.

Jedną z ważnych cech polityki rozwoju regionalnego jest jej programowanie i realizacja w odniesieniu do zasobów, potrzeb i problemów danego obszaru (terytorium). Na obszarach wiejskich o różnych potencjałach i problemach spotykają się sektorowo różne interwencje publiczne. Dlatego też jednym z pierwszych kroków programowania jakiegokolwiek polityki powinna być diagnoza procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w przestrzeni. Klasyfikacja i charakterystyka określonych obszarów może mieć również charakter czysto poznawczy. We współpracy z innymi badaczami podejmowałam próby określenia np. poziomu rozwoju gmin czy regionów z wykorzystaniem różnych metod statystycznych, czego efekty zostały udokumentowane w następujących publikacjach: *Analiza porównawcza poziomu rozwoju gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa mazowieckiego w latach 2002 i 2009 z wykorzystaniem metody k-średnich* (B.3.11), *Statistical comparative analysis of socio-economic development level of Polish border regions (NUTS 3)* (B.3.3), *An attempt to determine the functional area of Warsaw with the use of the measure of relative development level and Hellwig's measure* (B.1.15), *Ocena rozwoju społeczno-gospodarczego gmin województwa mazowieckiego z wykorzystaniem metod analizy wielowymiarowej* (B.1.7), *Geograficznie*

ważona regresja jako narzędzie analizy poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego na przykładzie regionów Unii Europejskiej (B.1.6), Zróżnicowanie regionalne jakości życia w Polsce - wielowymiarowa analiza porównawcza z wykorzystaniem metodologii OECD (B.1.3). Szczegółowym problemom na obszarach funkcjonalnych poświęcone były następujące opracowania: *Is sustainability possible in suburbs of big cities? the example of Warsaw* (B.3.8), *Are there rural areas in the Warsaw Metropolitan Area? An attempt to answer the question base on the degree of urbanisation (DEGURBA)* (B.1.10), *Małe i średnie przedsiębiorstwa w strefie podmiejskiej Warszawy – określenie znaczenia lokalizacji z wykorzystaniem drzew klasyfikacyjnych* (B.1.9).

Łączna liczba moich prac naukowych z zakresu rozwoju regionalnego i lokalnego wynosi 29, z czego za najistotniejsze uważam następujące (załączone do autoreferatu):

- Chrzanowska M., Drejerska N. 2016: *Ocena rozwoju społeczno-gospodarczego gmin województwa mazowieckiego z wykorzystaniem metod analizy wielowymiarowej*. Wiadomości Statystyczne, R. 61, nr 6, s. 59-69.
- Drejerska N., 2012: *Looking for further determinants of regional development*. Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia, nr 11(1), s. 37-45.
- Drejerska N., 2010: *Good governance w polskiej polityce regionalnej*. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 83, s. 45-54.

Najnowszym, trzecim obszarem moich badań są **współczesne koncepcje w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich**. Włączenie tego obszaru do moich badań było wynikiem m.in. rozwijania współpracy międzynarodowej. W ramach grupy Bioekonomia, której jestem członkiem, w sieci *Euroleague for Life Sciences*, ELLS (sieć wiodących uniwersytetów przyrodniczych w Europie) toczą się prace nad rozwojem kształcenia w zakresie bioekonomii. Prace te mają podstawy teoretyczne i praktyczne czerpiące z najnowszych osiągnięć w tym zakresie. Ponadto prezentacje wyników badań z tego obszaru tematycznego przedstawione na konferencjach zagranicznych (np. 53. Congress SIDEA *The future of agriculture between globalization and local markets* 2016; 1. Joint Conference SIDEA, SIEA, University of Foggia *Cooperative strategies and value creation in sustainable food supply chain* 2017) doprowadziły do rozpoczęcia współpracy naukowo-badawczej w międzynarodowym zespole prowadzącym badania w zakresie nowych koncepcji w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Pierwsze opracowanie z tego zakresu dotyczyło rozwiązania zyskującego nowe zainteresowanie po przerwie spowodowanej transformacją ustrojową. W artykule zaprezentowano ekonomiczne znaczenie spółdzielczości z perspektywy zmian w łańcuchu żywnościowym (*Economic role of agricultural cooperativeness in Poland from the perspective of changes in the food chain* B.1.4). Wyniki badań w nim przedstawionych wskazują z jednej strony na zmniejszenie znaczenia spółdzielczości w niektórych kierunkach produkcji rolnej, podczas gdy w innych jest to ważny sposób organizacji produkcji, np. 5 spółdzielni mleczarskich należało w 2016 r. do grupy pięciuset największych firm w Polsce. W kolejnej publikacji łańcuchy żywnościowe zostały wybrane jako punkt wyjścia do przedstawienia procesu transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym (*circular economy*). Dokonano przeglądu teoretycznych podstaw gospodarki o obiegu zamkniętym, aby potem zaprezentować przykłady realizacji tego paradygmatu na kolejnych etapach od poziomu programowania strategii do przykładów dobrych praktyk służących jej realizacji (*From a concept to implementation of food chain within the Circular Economy paradigm: the case of Poland* B.1.1).

Znaczeniu rolnictwa dla rozwoju bioekonomii w Polsce zostało poświęcone opracowanie zatytułowane *The role of Poland's primary sector in the development of the country's bioeconomy* (A.1), w którym wskazano rolnictwo jako istotnego dostawcę biomasy w warunkach polskiej gospodarki. Wykorzystano statystyki Morana (ekonometria przestrzenna) do określenia klastra podregionów o znaczącej produkcji biomasy, co stwarza warunki dla rozwoju bioekonomii. Jednocześnie stwierdzono, że klaster ten wykracza poza granice administracyjne województw, a więc potencjalne wsparcie publiczne powinno być wynikiem koordynacji polityki regionalnej co najmniej kilku województw.

Połączenie badań nad zatrudnieniem i kapitałem ludzkim na obszarach wiejskich z koncepcją bioekonomii znalazło swoje odzwierciedlenie w publikacji *Employment in vs. education for the bioeconomy* (B.3.2), w której przestawiłam wyniki badania i doświadczenia z wdrażania kształcenia z zakresu bioekonomii na tle charakterystyki tego sektora w Unii Europejskiej. Postawę teoretyczną opracowania stanowiła koncepcja bioekonomii opartej na wiedzy. Dane Komisji Europejskiej wskazują, że w 2014 r. w tym obszarze w krajach UE pracowało prawie 18,6 miliona osób, a ich struktura w podziale na poszczególne działalności składające się na bioekonomię była bardzo zróżnicowana pomiędzy państwami członkowskimi. Biorąc pod uwagę fakt, że na bioekonomię składa się wiele aktywności gospodarczych od rolnictwa po biofarmaceutykę, wyzwaniem jest

kształcenie kadr dla jej rozwoju. Dylematem nadal nierozwiązanym jest pytanie, czy powinni to być wąsko wykwalifikowani specjaliści, których wykształcenie zostaje uzupełnione o ogólne tło bioekonomiczne, czy też sama bioekonomia powinna być oddzielnym programem studiów łączącym wiedzę z różnych dyscyplin szczegółowych. Wyniki tych badań mają znaczenie aplikacyjne dla kształtowania oferty programowej w szkolnictwie wyższym. Dyskutowane były w ramach międzynarodowej grupy zajmującej się bioekonomią w sieci *Euroleague for Life Science*, a zaprezentowane na międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Aleksandras Stulginskis University w Kownie (Litwa) wywołały dyskusję przedstawicieli uczelni wyższych z różnych krajów nt. ich doświadczeń w tym zakresie.

Chociaż dotychczasowa skala moich badań w tym obszarze nie była duża, to wnioski z nich wynikające stanowią w mojej ocenie wartościowy wkład do rozpoznania uwarunkowań rozwoju bioekonomii czy gospodarki o obiegu zamkniętym w kontekście rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Niewątpliwie jest to bardzo aktualny obszar badań naukowych, który wymaga dalszych prac, w których uczestniczę współpracując z innymi autorami. Łączna liczba publikacji w tym obszarze badawczym to 4, z czego do autoreferatu załączono:

- Drejerska N., 2017: *Employment in vs. education for the bioeconomy*. Proceedings of the 8th International Scientific Conference Rural Development 2017: Bioeconomy Challenges, 23–24 November, 2017, Akademija, Lithuania, s. 992-998.
- Drejerska N., Perzanowski M., Gołębiowski J., Fiore M., 2018: *From a concept to implementation of food chain within the Circular Economy paradigm: the case of Poland*. Rivista di Studi sulla Sostenibilità nr 1, s. 71-86.
- Drejerska N., Gołębiowski J., 2017: *The role of Poland's primary sector in the development of the country's bioeconomy*. Rivista di Economia Agraria Vol. 72, no 3, s. 311-326.

Efektami prac podejmowanymi w ramach wymienionych trzech obszarów, które mogą stanowić wkład w badania nad rynkiem pracy, rozwojem regionalnym i lokalnym oraz współczesnymi koncepcjami w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, są:

1. Określenie uwarunkowań sytuacji mieszkańców obszarów wiejskich na rynku pracy w strefie podmiejskiej Warszawy, ze szczególnym uwzględnieniem lokalizacji miejsc zamieszkania i miejsc pracy w obszarze funkcjonalnym dużego miasta. Mała skala

bierności zawodowej, posiadanie dodatkowych kwalifikacji (nabytych w trakcie kształcenia formalnego, ale też nieformalnego w przypadku osób o niższych poziomach wykształcenia), kreatywność przedsiębiorców, elastyczność (przynajmniej deklarowana) w grupie osób niepracujących, a poszukujących zatrudnienia wskazywała na potencjały endogeniczne badanych gmin - trudne bądź niemożliwe do zidentyfikowania na podstawie danych statystycznych, a dowiedzione w wynikach badań jakościowych.

2. Rozpoznanie cech charakterystycznych pracowników dojeżdżających do pracy, w szczególności w strefie podmiejskiej Warszawy, wskazywanych w literaturze dotyczącej mobilności wahadłowej, (m.in. większy zasięg dojazdów do pracy w przypadku mężczyzn w porównaniu z kobietami czy osób lepiej wykształconych w porównaniu z osobami o niższych poziomach wykształcenia).
3. Podkreślenie, że obszary wiejskie podlegają dwóm terytorialnie ukierunkowanym politykom: polityce regionalnej i polityce rozwoju obszarów wiejskich. Kształtowane są one pod wpływem różnych koncepcji teoretycznych, realizowane zaś przez inne instytucje przy wykorzystaniu zróżnicowanych instrumentów. Natomiast można w tych systemach odnaleźć punkty stykowe, które, uzupełnione o nowe podstawy teoretyczne, mogą ulec przemianom w kierunku bardziej efektywnego programowania i realizacji polityki wobec obszarów wiejskich.
4. Wykorzystanie i ocena przydatności wybranych metod statystycznych do wyodrębniania obszarów funkcjonalnych (np. miejskich obszarów funkcjonalnych) oraz badania poziomu rozwoju jednostek terytorialnych (gmin, podregionów, regionów). Przeprowadzone badania mają istotną wartość poznawczą i aplikacyjną. Zastosowanie np. metod analizy wielowymiarowej umożliwia identyfikację obszarów o wyższym bądź niższym poziomie rozwoju lokalnego, a następnie programowanie ich wsparcia ze środków publicznych w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich czy polityki regionalnej. Zaproponowana metodyka została wykorzystana w ewaluacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 na Mazowszu w zakresie działań delegowanych do samorządu województwa mazowieckiego przeprowadzonej przez zespół pod moim kierownictwem w 2014 r. Zestawienie wyników wykorzystania PROW 2007-2013 w gminach województwa mazowieckiego z wynikami analizy ich poziomu rozwoju lokalnego wskazało na znaczącą absorpcję środków PROW 2007-2013 w gminach, które nie są liderami rozwojowymi regionu.

5. Rozpoznanie wybranych uwarunkowań rozwoju bioekonomii i gospodarki o obiegu zamkniętym, szczególnie w zakresie kształcenia kadr oraz możliwości wprowadzania założeń tych koncepcji w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Niewątpliwe ze względu na rozwój zarówno podstaw teoretycznych, jak i praktyki w zakresie bioekonomii i gospodarki o obiegu zamkniętym, ciągle istnieje potrzeba prowadzenia badań nad różnymi ich aspektami.

5.2. Zestawienie dorobku w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora

Dla potrzeb pracy doktorskiej wykorzystałam badania przeprowadzone w ramach projektu pt.: Analiza i ocena sytuacji kobiet wiejskich na rynku pracy SPO RZL – nr 1.6/1/1.6 SPO RZL/477/75 30.12.2004. Wynikiem m.in. jego realizacji były prace opublikowane przez uzyskaniem stopnia doktora – łącznie 24. W tabeli 1 przedstawiałam zestawienie moich publikacji przed i po uzyskaniu stopnia doktora (zał. 3. pkt. II A, B, C).

Tabela 1. Zestawienie publikacji

L.p.	Wyszczególnienie	Przed uzyskaniem st. dr	Liczba publikacji po uzyskaniu stopnia doktora*		
			ogółem	w jęz. polskim	w jęz. angielskim
1.	Monografie autorskie		1	1	
2.	Monografie wieloautorskie		1	1	
3.	Autorskie rozdziały w monografiach	2	1	1	
4.	Współautorskie rozdziały w monografiach	5	4	3	1
5.	Redakcja naukowa monografii		3	2	1
6.	Autorskie doniesienia w materiałach konferencyjnych	1	11	3	8
7.	Współautorskie doniesienia w materiałach konferencyjnych	4	4	2	2
8.	Autorskie artykuły w czasopismach recenzowanych	5	20	12	8
9.	Współautorskie artykuły w czasopismach recenzowanych	7	15	7	8
10.	Artykuły popularnonaukowe		4	4	
11.	Podręczniki i skrypty	-	-	-	-
12.	Razem	24	64	36	28

* Po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych ukazało się 7 publikacji (6 artykułów autorskich w czasopismach recenzowanych i 1 autorskie doniesienie w materiałach konferencyjnych) prezentujące wyniki badań przeprowadzonych do rozprawy doktorskiej.

Źródło: opracowanie własne.

Po uzyskaniu stopnia doktora opublikowałam 7 prac odnoszących się do wyników badań przeprowadzonych do pracy doktorskiej oraz 54 oryginalne prace twórcze (w tym

jedna monografia przedstawiona jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy), co łącznie stanowi 61 prac. Liczba punktów MNiSW (zgodnie z systemem ostatniej oceny parametrycznej) za wspomniane 7 prac to 65 pkt, a za 54 prace to 397 pkt. Łączna liczba punktów za 61 prac to 462 pkt.

Jedna publikacja współautorska została opublikowana w czasopiśmie indeksowanym w bazie Scopus (CiteScore impact factor: 0,47), jedna w czasopiśmie znajdującym się w bazie ERIHPLUS, a trzy autorskie i jedno współautorskie doniesienie w materiałach konferencyjnych indeksowanych w Web of Science. Nie posiadam publikacji w czasopiśmie indeksowanym w Journal Citation Reports.

W tabeli 2 przedstawiłam zestawienie bibliometryczne cytowań i indeks Hirscha (*zał. 3, pkt. II E, F*)

Tabela 2. Zestawienie bibliometryczne liczby cytowań oraz Indeksu Hirsha

Źródło	Liczba cytowań	Indeks Hirsha
Web of Science	3	1
Publish or Perish	117	5
Google Scholar	102	6

Źródło: opracowanie własne.

Uczestniczyłam łącznie w 8 projektach badawczych. Obecnie jestem zastępcą członka komitetu zarządzającego międzynarodowej sieci badawczej w ramach akcji COST: *European Cooperation for Statistics of Network Data Science (COSTNET) (Europejska współpraca na rzecz statystycznego modelowania danych naukowych)*, a w latach 2012-2016 byłam członkiem komitetu zarządzającego akcji COST *The EU in the new complex geography of economic systems: models, tools and policy evaluation (Unia Europejska w nowej kompleksowej geografii systemów ekonomicznych: modele, narzędzia i ewaluacja polityki)*. W 2016 uzyskałam w ramach projekt badawczego: *Transformation of Educational Level and Sectoral Employment Structure across Europe (Zmiany w poziomie wykształcenia i sektorowej strukturze zatrudnienia w Europie)* indywidualny dostęp do infrastruktury badawczej ramach projektu InGRID Inclusive Growth Research Infrastructure Diffusion, 7 Program Ramowy Nr 312691.

Kierowałam i byłam wykonawcą projektu badawczego NCN *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich województwa mazowieckiego stanowiących strefę podmiejską i zewnętrzną Warszawy*, w latach 2011-2014. W projekcie tym byłam głównym pomysłodawcą badań empirycznych, część z nich przeprowadziłam

samodzielnie (np. wywiady kwestionariuszowe w wiejskich gospodarstwach domowych czy mikro i małych przedsiębiorstwach). Następnie przygotowałam bazę danych (wyniki z 800 gospodarstw domowych) oraz uczestniczyłam w analizie większości zebranego materiału badawczego (też z przedsiębiorstw i samorządów gminnych). Jestem redaktorem naukowym i współautorem monografii, która podsumowała projekt. Po uzyskaniu stopnia doktora byłam również wykonawcą w dwóch innych projektach badawczych NCN. Uczestniczyłam w nich w projektowaniu badań empirycznych oraz opracowaniu części wyników badań. Dwukrotnie uzyskałam również grant wewnętrzny dla młodych pracowników nauki (2012, 2013) na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW (zał. 3, pkt. II G).

W 2017 roku zostałam nagrodzona za najlepszy artykuł (współautorski) przedstawiony w sesji konferencji *Global Economy and Governance – Challenges in Turbulent Era (GEG 2017)*. Dwukrotnie zostałam nagrodzona dyplomem JM Rektora SGGW za osiągnięcia naukowe (2014, 2016), a raz nagrodą zespołową II stopnia za osiągnięcia naukowe (2015). W 2015 r. otrzymałam również dyplom uznania Dziekana WNE SGGW za uzyskanie wyróżniającej oceny w działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej (zał. 3, pkt. II H).

Po uzyskaniu stopnia doktora wygłosiłam 32 referaty oraz zaprezentowałam 2 postery na konferencjach naukowych w kraju i za granicą, z czego 20 w języku angielskim (zał. 3, pkt. II I). Poniższe wystąpienia i dyskusja w trakcie konferencji były dla mnie szczególnie istotne ponieważ stanowiły inspirację do dalszych badań z zakresu ekonomii rynku pracy oraz rozwoju regionalnego i lokalnego:

- Drejerska N., Gołębiowski J., Chrzanowska M.: *Agricultural labour productivity in the European Union – dynamics and convergence*. Wygłoszenie referatu. Global Economy and Governance – Challenges in Turbulent Era (GEG 2017), 23-24.10.2017, Warszawa.
- Drejerska N.: *Demographical characteristics of individuals as factors determining their situation on the labour market*. Wygłoszenie referatu. Seminarium naukowe Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona, 05.05.2016, Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, Hiszpania.
- Drejerska N.: *Commuting vs. educational attainment of rural inhabitants. A study of Warsaw suburban area*. Wygłoszenie referatu. IAMO Forum 2016, Rural Labor in Transition: Structural Change, Migration and Governance, 22-24.06.2016, IAMO, Halle, Niemcy.
- Drejerska N., Chrzanowska M.: *Employment diversification strategies in rural areas across Polish regions*. Wygłoszenie referatu. 150th EAAE Seminar The Spatial Dimension in Analysing the Linkages between Agriculture, Rural Development and the Environment, 22-23.10.2015, Edynburg, Wielka Brytania.
- Drejerska N.: *Spatial patterns on the labour market on rural areas in Poland*. Wygłoszenie referatu. 7th International Scientific Conference Rural Development 2015: Towards the Transfer of Knowledge, Innovations and Social Progress, 19-20.11.2015, Aleksandras Stulginskis University Kowno, Litwa.

- Chrzanowska M., Drejerska N.: *Commuting in the Warsaw Suburban Area from a Spatial Perspective*. Wygłoszenie referatu. Konferencja naukowa Ekonometria przestrzenna i regionalne analizy ekonomiczne, 9-10.06.2014, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Drejerska N.: *Is sustainability possible in suburbs of big cities?* Prezentacja posteru. 3rd International Conference Integrative approaches towards sustainability, 27-30.06.2012, Jūrmala, Łotwa.
- Drejerska N.: *Education as a determinant of economic activity of rural inhabitants in Poland*. Wygłoszenie referatu. Modern Agriculture in Central and Eastern Europe 4th Green Week Scientific Conference, Challenges of Education and Innovation, 13-14.01.2010, Berlin, Niemcy.

Wyszczególnione poniżej prezentacje były natomiast szczególnie istotne dla rozwoju nowego obszaru w moich badaniach związanego ze współczesnymi koncepcjami w rozwoju wsi i rolnictwa oraz nawiązania współpracy w międzynarodowym zespole badawczym, którego prace są kontynuowane do chwili obecnej:

- Gołębiewski J., Drejerska N.: *Economic role of agricultural cooperativeness in Poland from the perspective of changes in the food chain*. Wygłoszenie referatu. First Joint Conference Cooperative strategies and value creation in sustainable food supply chain, 13-16.08.2017, SIDEA SIEA, Bisceglie/Trani, Włochy.
- Drejerska N.: *Employment in vs. education for the bioeconomy*. Wygłoszenie referatu. The 8th International Scientific Conference Rural Development 2017: Bioeconomy Challenges, 23-24.11.2017, Aleksandras Stulginskis University, Kowno, Litwa.
- Drejerska N., Gołębiewski J.: *The role of Poland's primary sector in the development of the country's bioeconomy*. Wygłoszenie referatu. International Conference The future of agriculture between globalization and local markets, 22-24.09.2016, SIDEA, San Michele all'Adige/Bozen-Bolzano, Włochy.

Szczegółowe informacje na temat opublikowanych prac naukowych oraz wskaźników dokonań naukowych zostały zaprezentowane w Załączniku 3.

5.3. Zestawienie dorobku w zakresie osiągnięć dydaktycznych i popularyzatorskich oraz współpracy międzynarodowej

Poza projektami badawczymi brałam również udział w sześciu projektach, w tym finansowanych środkami UE. Obecnie jestem wykonawcą (wykładowcą) w projekcie Erasmus+ Jean Monnet Chair *Small Area methods for Multidimensional Poverty and living conditions Indicators in EU (Metody statystyki małych obszarów dla wielowymiarowego szacowania wskaźników ubóstwa w UE)*, realizowanym na Uniwersytecie w Pizie, Włochy. Byłam kierownikiem i wykonawcą jednego projektu Jean Monnet Programme, Key Activity 1 *EU regional policy in a micro perspective (Polityka regionalna w perspektywie mikro) REMICRO*, realizowanym na WNE SGGW (remicro.wne.sggw.pl). Wyniki prac badawczych przeprowadzonych przez studentów w ramach tego projektu zostały podsumowane publikacją: Pomianek I., Drejerska N., 2016: *The effects of using structural funds at the local level - the results of qualitative research among project beneficiaries*

(B.2.1). Byłam również wykładowcą w innym projekcie Jean Monnet Programme, Key Activity 1 realizowanym na WNE SGGW.

W projekcie wdrożeniowym *Podnoszenie jakości zarządzania zasobami SGGW*, byłam wydziałowym koordynatorem współpracy z kluczowymi pracodawcami. W projekcie dydaktycznym *Program doskonalenia dydaktyki SGGW w dziedzinie bioekonomii oraz utworzenie kwalifikacji zawodowej „Młodszy menadżer jakości”* byłam koordynatorem zadania 3.: Staże i stypendia dla kadry dydaktycznej, w ramach którego przygotowywałam konkursy i koordynowałam 24 staże dla doktorantów i młodych pracowników nauki oraz 12 wizyt profesorów z zagranicy.

Znaczącym elementem mojej działalności w zakresie dydaktyki jest współpraca w ramach sieci Euroleague for Life Sciences (ELLS, <https://www.euroleague-study.org/>). Jestem członkiem grupy roboczej Bioekonomia ale też koordynowałam i wykladałam na szkołach letnich organizowanych przez grupę Ekonomia i Zarządzanie. W ramach grupy Bioekonomia byłam koordynatorem projektu finansującego pierwszą szkołę letnią w tym zakresie zorganizowaną w Warszawie w 2017 r. Współpraca ta przekłada się też na moją działalność badawczą w ostatnich latach (m.in. publikacja Drejerska N., 2017: *Employment in vs. education for the bioeconomy*, B.3.2). Wraz z przedstawicielami innych uniwersytetów europejskich pracowaliśmy nad programem szkoły letniej opierając się na wynikach najnowszych badań i doświadczeń z kształcenia w tym zakresie.

Moja działalność dydaktyczna i popularyzatorska miała również swój wyraz w 15 aktywnościach na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych (zał. 4, pkt. III B). Wybrane przykłady w tym zakresie to:

- Jean Monnet Chair Workshop Small Area Methods and Living Conditions Indicators in European Poverty Studies in the Era of Data Deluge and Big Data Final Event of the Jean Monnet Chair SAMPLEU, 8-10.05.2018 University of Pisa, Piza, Włochy, współprowadzenie sesji plenary, dyskutant.
- Polish Science Day Conference, Wystawa Światowa EXPO 2015, 7.10.2015, PARP, KPK, Mediolan, Włochy, wygłoszenie prezentacji: *Faculty of Economic Sciences for Food Security*.
- Seminarium ELLS subject area “Bioeconomy”, 04-05.05.2015, University of Hohenheim, Hohenheim, Niemcy, wygłoszenie prezentacji: *Bioeconomy at the Faculty of Economic Sciences*.
- Online International Symposium Information Technology and Knowledge Management, 25.09.2014, Middle Georgia State University, USA, wygłoszenie prezentacji: *International Education at Warsaw University of Life Sciences*.
- Prowadzenie sesji plenarnej w trakcie 19th International Farm Management Congress, 21-26.07.2013, SGGW, Warszawa, na który łącznie przybyło ponad 250 uczestników – rolników, przedstawicieli agrobiznesu, doradztwa rolniczego, a także ludzi nauki z około 60 uczelni i instytucji badawczych z prawie 40 krajów ze wszystkich kontynentów.

Brałam aktywny udział (jako np. członek komitetu organizacyjnego, naukowego, prowadzący sesję, sekretarz) w 16 konferencjach i seminariach (zał. 4, pkt. III C). Otrzymałam 3 nagrody indywidualne I stopnia JM Rektora SGGW za działalność organizacyjną oraz Dyplom uznania za rozwój współpracy z Latvia University of Life Sciences and Technologies (LULST) i medal 60lecia Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW (zał. 4, pkt. III D).

Jestem redaktorem tematycznym czasopisma *Annals of Marketing Management & Economics AMME* (zał. 4, pkt. III G). Moje dotychczasowe doświadczenia obejmują członkostwo w jednym krajowym i trzech międzynarodowych towarzystwach naukowych (zał. 4, pkt. III H).

W zakresie moich prac dydaktycznych należy wspomnieć koordynację specjalności prowadzonej w języku angielskim na studiach II stopnia na kierunku Ekonomia na WNE SGGW oraz wspomniane już wcześniej zaangażowanie w szkoły letnie ELLS. Prowadziłam również sesje na corocznych konferencjach ELLS, w 2014 byłam członkiem komitetu przyznającego nagrody za najlepsze prezentacje (ELLS Distinguished Fellowship Committee 2014). Byłam członkiem komitetów programowych dwóch konferencji studenckich zorganizowanych na WNE SGGW. W ramach pracy dydaktycznej w SGGW w Warszawie prowadzę obecnie 6 przedmiotów, z czego do 4 przygotowałam sylabusy (w tym 2 w języku angielskim).

W zakresie opieki naukowej nad studentami mój dorobek obejmuje promotorstwo 46 prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich) oraz recenzowanie 32 prac licencjackich na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie. Byłam też opiekunem dwojga studentów przygotowujących prezentacje na konferencje ELLS, w których uczestniczy co roku ok. 200 studentów z całego świata.

Jestem promotorem pomocniczym mgr Pauliny Stolarczyk w przewodzie doktorskim otwartym w 2016. Temat pracy doktorskiej to: *Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w województwie mazowieckim*.

Po uzyskaniu stopnia doktora zrealizowałam 5 staży naukowo-dydaktycznych. Najdłuższy z nich, miesięczny, został zrealizowany w ramach programu Ceepus w FH Joanneum University of Applied Sciences, Graz, Austria. Na uczelni tej miałam dostęp do bazy danych książek i czasopism nieodstępnych wtedy na SGGW. Studia literaturowe i konsultacje z pracownikami były ważną inspiracją do kontynuowania pracy naukowej z zakresu rozwoju regionalnego i lokalnego.

W 2011 r. przygotowałam ekspertyzę dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego: *Ocena projektów rozporządzeń odnoszących się do polityki spójności i Wspólnej Polityki Rolnej w zakresie obszarów ich wspólnej koordynacji i komplementarności działań na obszarach wiejskich w latach 2014-2020*, a w 2014 r. kierowałam zespołem i byłam wykonawcą ekspertyzy na zlecenie Zarządu Województwa Mazowieckiego: *Wdrażanie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 na Mazowszu w zakresie działań delegowanych do samorządu województwa mazowieckiego*. W pracy tej wykorzystaliśmy z zespołem naszą wiedzę i doświadczenie z prowadzonych badań naukowych w obszarze rozwoju regionalnego i lokalnego.

Jestem członkiem Grupy doradczej dla drugiego Wyzwania Społecznego Programu Ramowego Horyzont 2020: Bezpieczeństwo Żywnościowe, zrównoważone rolnictwo i leśnictwo, badania mórz i wód śródlądowych oraz biogospodarka przy Krajowym Punkcie Kontaktowym Programów Badawczych UE. Jestem członkiem Senatu SGGW, Senackiej Komisji ds. współpracy międzynarodowej, Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych oraz 3 komisji wydziałowych. Od 2012 r. pełnię funkcję prodziekana ds. współpracy z jednostkami krajowymi i zagranicznymi na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie.

Dwukrotnie brałam udział w procesie recenzowania wniosków projektowych w programie Horyzont 2020 (łącznie 15 wniosków). Byłam zaangażowana w ocenę zdalną oraz spotkania ekspertów w Brukseli.

Przygotowałam łącznie 44 recenzji, w tym dwóch monografii (jedna z nich w języku angielskim) oraz artykułów dla czasopism z impact factorem (m.in. Sustainability).

Szczegółowe informacje na temat osiągnięć dydaktycznych i popularyzatorskich oraz współpracy międzynarodowej zostały zaprezentowane w Załączniku 4.

N. Drępolka